

LA VILA DE MORVEDRE EN EL SIGLO XVII (1651 - 1667)

Per Josep Martínez Rondan

Les notícies que exposem tenen una font eclesiàstica: el llibre de **Rendes adventícies (1632-1667)** de Santa Maria de Morvedre, preuat vestigi del passat, resta d'un monument molt més fecund destrossat en 1936. D'aquell hem dit alguna cosa en precedents publicacions (1).

"Adventici", és a dir, cosa que ve; i és que al present llibre anotava el clero els ingressos provinents a ell deguts de l'exercici del seu ministeri. Uns provenien de cosa incerta en llur origen, però moralment segura, com era els pernoliars, soterrars i misses i processons de devoció que esdevenien en cada mes (adventici de gener, febrer o mesada de febrer, març etc.). Altres procedien de celebracions que es repetien i succeïen a son temps litúrgic o festiu: confraries (de la Sang, del Santíssim, de Sant Joan...) benifets, ardiaconat, ermitans...

Als capítols que celebrava el clero hi designava els col·lectors, un per a cada mes, i el seu substitut (2). Tal era la còpia de capellans en aquelles pretèrites dècades a Morvedre.

- 1.- A la revista de la *Setmana Santa Saguntina* de 1974, "La vila de Morvedre i la confraria de la Sang en un llibre de Rendes adventícies del segle XVII", breu presentació. Al llibre *Rutas de la Sierra Calderona*, Sagunt, 1976, "La ermita de Sant Cristòfol de Sagunto", pp. 75-83. Al pregó de la *Setmana Santa Saguntina* del 3 abril de 1977, les particularitats dels anys 1632 a 1640. En *El convent de la Trinitat de Morvedre*, Sagunt, 1979, els llinatges continguts en les mesades dels anys 1632 a 1640, pp. 219-241. A la revista de *Sant Ramon Nonat* de 1980, "Carrer de Sant Ramon de Morvedre, present i passat del nostre poble", les particularitats dels anys 1641-1650. A la revista de la *Confraria del Santíssim Sagrament. Morvedre*, n°s 1, 2 i 3 de 1985, i 4 de 1986, "La confraria de Minerva de Morvedre al segle XVII".
- Sobre la vida a Morvedre en aquell segle veure A. Chabret, *Sagunto*, Barcelona, 1888, T I, pp. 397-414. J. M. Cuelco Adrián, *La fundación del Arcediano Andreu y su tiempo*, Sagunt, 1972. S. Bru i Vidal, "La vida saguntina en el siglo XVII. Datos para un estudio social y económico", en *Anales del Centro de Cultura Valenciana*, València, 1972, n° 57, pp. 1-82. J. Martínez Rondan, *Rebedor del notari Pere Guarch. Morvedre 1648, 1649 i 1650*, Sagunt, 1984. íd. "Festes religioses en un any del segle XVII" en *Festes en honor de la Mare de Déu del Remei*, Sagunt, 1977.
- 2.- Així per exemple, en desembre de 1654 llegim: "Renda adventícia de la mesada de dehembre 1654. Col·lector mossén Juan Simó, vicari, y per ell el rector" f 195 v. I també: "Febrer 1655. Col·lector, mossén (Miquel) Sadavà y per ell mossén Jusep Vila" f 196 v. Veure també l'acte n° 163 del damunt dit llibre *Rebedor del notari Pere Guarch*, p. 118.

A les planes que ens ocupen voldríem deturar la pensa en uns instants serens i contemplatius entre els anys 1651 i 1667.

Certament, de diverses maneres hom podria presentar la senzilla però sucosa i abundant documentació del llibre. Una cosa que caldrà seguir fent és ordenar l'onomàstica que resta (1641-1667) entre altres moltes. Serà prou que ara triem algunes notícies curioses i suggeridores de la vila de Morvedre en aquells anys, encara voltada de muralles i protegida extramurs als ravals pels himnes melodiosos de Sant Salvador i els convents de la Trinitat, Sant Francesc i Santa Anna. Els horts escampats entre els ravals i el desigual per pacífic i torrencial riu de Morvedre, coronats de floresta i fortes torres, i el castell encara guardat per soldats, com soldats hi havia vigilants des de les torrasses de vora mar (3).

Però són aquelles coses perdudes o transformades en tanta desmesura, que sols la imaginació càlida i amorosa pot acostar-se en aquells anys dormits en el silenci, que les ones de la mar en el seu incessant moviment i l'aura acaronent merlets i nits tranquil·les, s'han endut molt lluny.

Santa Maria

És el nucli d'interés del llibre de **Rendes**, on tot el que trobem està enllaçat pels drets arancel·laris del clero de l'església matriu: soterrars, confraries, misses de devoció, processons. Fins i tot aquells que demanaven o tenien sepultura als convents o a Sant Salvador eren, ans que res, feligresos de l'única parròquia que abraçava tota la vila i el seu terme. I és el que veurem al llarg del present treball. Ultra aquelles coses que anem a exposar, caldrà dir-ne tres referides a Santa Maria sobre els llocs d'enterrament, que eren els següents:

El vas dels capellans, on molts rebien sepultura

Les **sepultures pròpies**, com la dels Narbones, Anjou. Totes dues es trobaven dins el recinte sagrat del temple (4).

El **fossaret**, que sembla distint del fossar major, el qual es trobava al Camín-Rel cantó amb la Glorieta i afrontant amb la capella de Nostra Senyora de Loreto, per tant extramurs de la vila, davant la porta dita també de Borriana (5). Així llegim:

- 3.- En 1648 era soldat de Morvedre Pere Vives. En 1649, Joan Serra, soldat atallador de la torre del Grau de Morvedre. Joan Roselló de Morvedre, i Joan Galanto de Canet, soldats de la Companyia de dit lloc, **Rebedor**, veure índex onomàstic.
- 4.- Veure el que diem sobre els soterrars a Santa Maria en "Inscripcions de l'Església de Santa Maria de Sagunt" en *Setmana Santa Saguntina* de 1983, nota 9 de peu de plana.
Als anys que estudiem comencen a especificar si els soterrars són al fossaret, als convents, a Sant Salvador o al vas de Santa Maria, d'ençà el mes de març de 1655 (excepció feta de juny 1653), i no sempre: sembla que depén del col·lector o de l'amanuense que estén les advertències; uns són més explícits que altres.
- 5.- A. Chabret, *Sagunto*, T II pp. 268 i 269. Nomenclàtor, València, 1901, pp. 40 i 41

"Item, lo sobre dit (Jusep Forment), per lo soterrar particular *extra* en Senta Maria en lo fossaret, de Pelegrina Forment, donzella - - - - -
5 lliures 6 sous 6 diners" (octubre 1661).

Els pernoliars solien ser de dia o de nit a l'hora més intempestiva que fos, davant la greu necessitat espiritual del malalt que molt probablement havia infirmat de sobte. I pernoliars i soterrars podien ser *intra* o *extra*, segons que el malalt visqués intramurs o extramurs, i segons que el difunt fos soterrat a l'església de Santa Maria o al fossaret, Sant Salvador o altra de les conventuals, totes fora dels murs (6).

Sant Salvador

En 1279 hom nomena el capellà de l'església de Sant Joan de Morvedre, la portada inferior de la qual passà a l'església de Sant Salvador(7). Es troba al que diem Raval per antonomàsia, al sol eixint de la vila, creuat pel Camí Reial de València-Barcelona, extramurs de la vila. Els obrers (8) o fabriquers al segle XVII tenien a llur càrrec les festes litúrgiques celebradores al seu àmbit: l'ofici de tenebres de Divendres Sant, vuitava del Corpus, festa del titular o Transfiguració del Senyor, en 6 d'agost, festa i processó a l'Assumpció en 15 de dit mes, i maitines de Nadal.

Foren obrers, entre altres, Vicent Valero en 1654, Mateu Cassanova en 1655, Matheu Cabañelles en 1659, Miquel Lleonart i Miquel Valero en 1661, Josep Navarro i Batiste Giner en 1662, Salvador Navarro i Matheu Lluç Cabañelles en 1666.

Els soterrats a Sant Salvador o al fossaret adjunt en aquelles dècades foren:

Un criat de Jaume Mariola, tintorer, març 1655.

Vicenta Alzina, muller de Pere Compañy, abril i octubre 1655.

Juan Serra, maig 1655.

Francés Simó, íd.

6.- Això és el que dóna a entendre el que llegim en moltes rendes: quan diu *intra* el soterrar és a Santa Maria; quan diu *extra* és al fossaret, a Sant Salvador o als convents.

"Més Francisco Escriche per lo soterrar general *intra* en Senta Maria de Marianna Escriche sa neboda en lo vas dels capellans - - - 8 L 7 s. Més lo sobredit per lo pemoliar de la sobredita Marianna general *intra* de nit - - - L 10 s 6".

7.- Cfr's. J. Rius Serra, *Rationes decimarum Hispaniae (1279-1280)*, Barcelona, 1946, pp. 256 i 263; A. Chabret, *Sagunto*, T II, pp. 247-251; G. Andreu Valls, "La iglesia del Salvador de Sagunto y el monasterio de la Santísima Trinidad" en la revista commemorativa del DCC aniversari de la fundació a Morvedre de dit convent, Sagunt, 1975, i també del mateix cronista de Cabanes: "Miscelánea de noticias históricas saguntinas", en *Sagunto en fiestas*, 1976.

També s'esmenta la cisterna del Raval: "Més Galanto lo que està en lo hostel de la sistema en lo raval de Sant Salvador, per lo soterrar del seu fill - - 3 L".

8.- Obrer, cadascun dels qui tenen a llur càrrec l'administració de l'obra d'una església, d'una confraria o altra institució religiosa o benèfica. *Diccionari Català-Valencià-Balear*, T VII, 4

Vicenta Peris, filla de Jusepa Via, juny 1655.
 Agustí Carrera, paga Girau lo hostaler, maig 1656.
 Un fill de Matheu Miró, juny 1657.
 Joan Carrera, juny 1661.
 Maria Company, filla de Francés Company, desembre 1661.
 Vitoriana Aznar, filla de Vicent Aznar, febrer 1662.
 Jusepa Garçia, muller de Vicent Olivet, setembre 1662.
 Jusepa Company, muller de Donís Llàser, íd.
 Un fill de Joachim Cassanova, abril 1663.
 Ignacio Bono, fill de Francés, 1666.
 Jusep Bordes, febrer 1666.
 Jusep Castellar, abril 1666.

Ermita de Sant Cristòfol

En l'any 1300 ja existia la partida dita de Sent Cristòfol (9). És ben probable que l'ermita del sant donàs el nom a la rodalia. ¿Per què una ermita a Sant Cristòfol? El sant gegantí era invocat contra les tronades i contra la pesta. Per eixa part del ponent venen els llejos núvols i a l'ermitori de Sant Cristòfol solien dur els apestats. Per aquelles i altres raons celebrava tots els anys les misses següents:

L'ermità (10) feia festa al seu patró, Sant Pau, primer ermità, a gener. A Sant Cristòfol, el titular, en 10 de juliol. A Sant Roc en 16 d'agost; aquest sant de Montpeller alcançà un renom universal a la Corona d'Aragó com advocat eficaçíssim en temps de malalties contagioses, i com que els apestats passaven la quarentena al tossal, allà era també venerat (11). A més hom feia celebrar misses en 16 de juliol a la Mare de Déu del Carme. Devots de l'ermita eren Miquel Miró, notari, i Francisca Bellvís (12).

"Més lo hermità de Sent Christòfol, per la tèrcia i missa cantada de Sent Pau, primer hermità acomanada per lo dit - - - 14 s" gener 1652.

"Més lo hermità de Sent Christòfol, per les completes de la vespra de Sent Christòfol - - - 2 L 2 s 6".

9.- A. Chabret, *Sagunto*, T II pp. 261 i 262.

10.- En juny de 1652 soterrar de Francés Peris, "lo hermità", que suposem seria de Sant Cristòfol. En abril de 1654 llegim:

"Item, Francés Peris per lo salari de les 50 L. s. de carregament de censal del aniversari de son oncle el hermità - - - 22 s.

11.- Els meus articles: "L'ermita de Sant Roc de Morvedre i la pesta de 1647-1648, "en Festes en honor de la Mare de Déu dels Desemparats i Sant Roc, Sagunt, maig, 1976, i "Sant Cristòfol molt nostrat", en Festes en honor del gloriós màrtir Sant Cristòfol, Sagunt, 1977.

12.- D'aquelles sols resta la festa litúrgica a Sant Cristòfol en son dia, i missa solemne amb processó diumenge més proper al 10 de juliol. Profanada l'ermita en 1936, a punt d'afonar-se els anys 60, ha estat reconstruïda posteriorment juntament amb l'ermitori i refet el camí que puja a la montanyeta. Veure la revista de festes de Sant Cristòfol de 1984, que publica el reportatge de la situació deplorable de l'ermita i de la seua restauració.

Lo sobredit hermità, per tèrçia y missa cantada lo dia del sobredit Sant - - - 2 L 11 s 4.

Més Francisca Belvís, per una missa cantada en ditte hermita - - - 1 L 4 s 4" juliol 1653.

"Més Miquel Miró, notari, per la festa de Nostra Señora del Carme en Sent Christòfol - - - L 14 s" juliol 1652.

"Item, Miquel Miró, notari, per la missa cantada y tèrçia ab sis capellans lo dia de Nostra Señora del Carme en Sant Christòfol - - - 1 L 4 s 4" juliol 1662.

"Més lo hermità de Sent Christòfol, per la missa cantada de Sent Roch - - - L 14 s" agost 1651.

"Més Lluch Alegria, per tèrçia y missa cantada de Sent Roch en Sent Christòfol - - - 1 L 1 s" agost 1653.

Ermita de Santa Maria Magdalena en lo Castell

Tots els anys pujava el beneficiat del benifet de Santa Maria Magdalena, i pujaven els seus devots, al castell en 22 de juliol a celebrar festa a la Santa de Magdala, primer testimoni escrit de la resurrecció del Crist. I en pujar encara veuriem el teatre romà més sencer que no el deixaren aquella i posteriors èpoques. I pujaven fins i tot la vespra a cantar completes. Havia fundat aquell benifet Na Donada del Castell. ¿I què més podem imaginar d'aquella fundació, si només sabem el medieval i nom generós d'aquella dona?.

"Més mossén Melchor Compañy, per les completes del Castell, vespra de Senta Madalena - - - 1 L 6 s 4.

Més lo sobredit Company, per tèrçia y missa cantada en lo Castell dia de Senta Madalena - - - 1 L 16 s 4" juliol 1653.

Capella de Loreto

Capella li diuen els documents com més avant veurem en parlar de les confraries.

Es trobava extramurs, junt al cementeri o fossar major, que per això es digué també cementeri de Loreto, com refereix A. Chabret en les seues obres, **Sagunto**, T II pp. 260-261, i **Nomenclàtor**, p. 30.¹³

13.- La festa de la traslladació de la santa casa de la Verge Maria al Camp de Loreto, a la Marca d'Ancona, començà a celebrar-se en aquella província amb missa i ofici propi en 1669. La propagà Benet XIII als seus estats en 1729. Després a la república de Venèzia i darrerament a tots els regnes i senyories del rei catòlic. La festivitad, però, venia de més antic: fou la causa l'haver estat traslladada per mans d'àngels des de Natzaret a Dalmàcia i d'allà al camp de Loreto aquella casa, ço és, l'habitació on fou visitada i saludada per l'àngel la Santíssima Verge tenint a son favor tan peregrí succés testimonis molt preclars. Diuen que fou açò durant el pontificat de Celestí V, o com Natal Alexandre escriu, a primeries del pontificat de Bonifaci VII, ço és, pels anys de 1294. (J. L. Villanueva, Año Christiano de España, Madrid 1794, T XII, p. 147).

